

Kamu Yönetiminde Katılımın Dijitalleşmesi: E-Devlet, Yönetişim ve Yurttaşlık Arasındaki Etkileşim

Ali Tosun¹

Özet

Kamu yönetiminde katılım, geleneksel merkeziyetçi ve hiyerarşik yapıların ötesine geçerek dijitalleşme ile dönüşüm yaşamaktadır. Bu süreç, e-devlet uygulamaları aracılığıyla vatandaşların karar alma süreçlerine doğrudan veya dolaylı olarak katılımını mümkün kılmakta ve yönetim anlayışının yeniden şekillenmesine katkı sağlamaktadır. E-devlet, yalnızca hizmet sunumunu elektronik ortama taşımakla kalmayıp, aynı zamanda bilgi paylaşımı, şeffaflık ve hesap verebilirliği artırarak dijital yurttaşlık kavramını güçlendirmektedir. Türkiye örneğinde, CİMER, e-dilekçe platformları ve yerel yönetimlerin dijital katılım uygulamaları, vatandaşların geri bildirimde bulunabilmesini ve karar süreçlerine etki edebilmesini sağlayan somut araçlar olarak öne çıkmaktadır. Dijital katılımın avantajları arasında süreçlerin hızlanması, bürokratik engellerin azalması ve katılımın yaygınlaşması yer alırken, sınırlayıcı faktörler dijital uçurum, erişim eşitsizlikleri, veri güvenliği ve mahremiyet kaygılarıdır. Ayrıca, dijital araçların kullanımının etkinliği, vatandaşların bilgiye erişim düzeyi ve teknolojik yeterlilikleri ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, e-devlet ve yönetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, dijital katılımın kapsayıcılığı ve etkinliğinin artırılmasına bağlıdır. Sonuç olarak, dijitalleşme kamu yönetiminde katılımın niteliğini ve yaygınlığını artırmakta, ancak sürdürülebilir ve etkili bir dijital yönetim için altyapı geliştirme, eğitim ve farkındalık çalışmaları ile hukuki ve teknik düzenlemelerin eşgüdümü içinde yürütülmesi gerekmektedir. Bu etkileşim, modern kamu yönetiminin demokratikleşme sürecine doğrudan katkı sağlamaktadır.

1 Dr., Bağımsız Araştırmacı, alitosunn@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0001-7908-964X

1. Giriş

Kamu yönetimi, toplumların değişen ihtiyaçlarına ve gelişen koşullarına bağlı olarak sürekli bir dönüşüm içindedir. Tarihsel süreçte geleneksel bürokratik yapılar, merkeziyetçi karar alma mekanizmaları ve hiyerarşik örgütlenme biçimleri kamu yönetiminin temel karakteristiğini oluşturmuştur. Ancak özellikle 20. yüzyılın sonlarından itibaren yaşanan toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler, devletin yönetim anlayışında köklü değişimlere yol açmıştır. Bu değişimlerin merkezinde yer alan kavramlardan biri de *katılım* olmuştur. Vatandaşların sadece hizmet alan pasif konumdan çıkıp, karar alma süreçlerine dahil olduğu, politika üretimine katkı sunduğu ve yönetişim mekanizmalarının aktif bir aktörü haline geldiği bir anlayış, çağdaş kamu yönetiminin temelini oluşturmaktadır.

Katılım, günümüzde yalnızca demokratik meşruiyetin değil, aynı zamanda etkin, verimli ve hesap verebilir bir yönetimin de olmazsa olmaz koşulu olarak görülmektedir. Yönetim süreçlerine vatandaşın doğrudan ya da dolaylı olarak dahil edilmesi, alınan kararların toplum tarafından benimsenmesini kolaylaştırmakta, aynı zamanda kamu otoritesinin meşruiyetini güçlendirmektedir. Bu bağlamda, katılım sadece seçimler yoluyla gerçekleşen siyasal bir faaliyet değil, günlük yaşamda kamu hizmetlerinin tasarımı, uygulanması ve değerlendirilmesine uzanan çok boyutlu bir süreçtir.

Öte yandan, 21. yüzyılın ilk çeyreği itibarıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı ilerleme, kamu yönetiminde katılımın sınırlarını köklü biçimde değiştirmiştir. Dijitalleşme, devlet-vatandaş ilişkisini yeniden tanımlamış, kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunulmasını sağlayan *e-devlet* uygulamaları yaygınlaşmıştır. E-devlet, yalnızca işlemlerin hızlanmasına ve maliyetlerin azalmasına katkıda bulunmamış; aynı zamanda vatandaşların bilgiye erişimini kolaylaştırarak katılımcı süreçlerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Dijitalleşme sayesinde bireyler artık taleplerini daha hızlı iletebilmekte, şikâyetlerini doğrudan yönetime aktarabilmekte ve karar alma süreçlerine çevrimiçi kanallar aracılığıyla katılabilmektedir.

Bu noktada, e-devlet ile *yönetişim* kavramı arasında güçlü bir bağ ortaya çıkmaktadır. Yönetişim, geleneksel hiyerarşik kamu yönetimi anlayışının ötesinde; devlet, özel sektör ve sivil toplum arasında iş birliği ve ortaklık mekanizmalarının geliştirilmesini öngören bir yaklaşımdır. Katılım, şeffaflık, hesap verebilirlik, etkinlik ve kapsayıcılık yönetişimin temel ilkeleri arasında yer alır. Dijitalleşmenin getirdiği yeni araçlar, yönetişim anlayışının hayata geçirilmesini kolaylaştırmakta ve vatandaşın yönetime erişimini daha etkin kılmaktadır. Bu nedenle, çağdaş kamu yönetimi literatüründe e-devlet

uygulamaları, katılımcı yönetişimin en önemli bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Dijital çağda vatandaşın konumu da değişmektedir. *Dijital yurttaşlık* kavramı, bireylerin sadece kamu hizmetlerinden yararlanan değil; aynı zamanda çevrimiçi platformlar üzerinden kamu kararlarına etki eden, bilgi paylaşımında bulunan, denetim ve hesap sorma süreçlerine katılan aktif aktörler olduğunu ortaya koyar. Dijital yurttaş, devletle olan ilişkisini tek yönlü bir hizmet alma biçimi olarak değil, karşılıklı etkileşim ve müzakere temeline dayalı bir süreç olarak deneyimler. Bu çerçevede, dijitalleşme yalnızca teknik bir yenilik değil, aynı zamanda demokratikleşmenin ve yönetim kapasitesinin güçlenmesinin de önemli bir aracıdır.

Ancak bu dönüşüm süreci beraberinde bazı tartışmaları da gündeme getirmektedir. Öncelikle, dijital araçların kullanımında *erişim eşitsizliği* önemli bir sorun alanıdır. İnternet ve dijital cihazlara erişimde yaşanan farklılıklar, toplumun bazı kesimlerinin katılımcı süreçlerden dışlanmasına neden olabilir. Ayrıca, dijital ortamda yürütülen katılım mekanizmalarının temsil gücü ve karar alma süreçlerine etkisi de sorgulanmaktadır. Bir diğer tartışma alanı ise *veri güvenliği ve mahremiyet* konusudur. Vatandaşların devletle paylaştığı bilgilerin güvenli bir şekilde korunması, dijital katılımın sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir.

Vurgulanması gereken bir diğer husus, dijitalleşmenin kamu yönetimi üzerindeki *dönüştürücü etkisidir*. Klasik kamu yönetimi döneminde vatandaş-devlet ilişkisi daha çok tek yönlü bir otorite-yükümlülük çerçevesinde şekillenirken, günümüzde vatandaş artık bir “müşteri” ya da “yurttaş ortak” konumuna geçmiştir. Bu durum, kamu kurumlarını daha şeffaf, hızlı ve hesap verebilir olmaya zorlamaktadır. Dijital teknolojiler, vatandaşların beklentilerini ve taleplerini görünür kılmakta, aynı zamanda yöneticilerin bu taleplere cevap verme biçimlerini de dönüştürmektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın temel amacı *kamu yönetiminde katılımın dijitalleşme ile kazandığı yeni boyutları incelemek*, e-devlet uygulamaları, yönetim mekanizmaları ve dijital yurttaşlık arasındaki etkileşimi bütüncül bir perspektifle değerlendirmektir. Özellikle Türkiye örneği üzerinden yapılan uygulamalar ve yaşanan deneyimler, bu dönüşümün somut göstergeleri olarak ele alınabilir. Türkiye, son yıllarda e-devlet kapısı, CİMER, e-dilekçe sistemleri ve yerel yönetimlerde hayata geçirilen dijital katılım platformları ile önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Bu deneyimler, katılımın dijitalleşmesi sürecinin hem fırsatlarını hem de zorluklarını göstermesi açısından dikkate değerdir.

Ortaya konulması gereken temel çerçeve şudur: Kamu yönetiminde katılım, artık yalnızca fiziksel ortamlarla sınırlı değildir; dijitalleşme ile birlikte çok boyutlu, hızla gelişen ve farklı aktörlerin dahil olduğu bir yapıya evrilmiştir. Bu evrim, e-devletin sunduğu teknik imkânlarla birleştiğinde yönetişimin daha etkin uygulanmasına olanak sağlamakta, dijital yurttaşlığın gelişimini desteklemekte ve hesap verebilirlik mekanizmalarını güçlendirmektedir. Bununla birlikte, erişim eşitsizliği, veri güvenliği ve temsiliyet gibi sorun alanları, bu sürecin dikkatle yönetilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bu çalışmada, bu genel çerçeve doğrultusunda öncelikle katılımcı kamu yönetimi, yönetişim ve dijitalleşme ilişkisi kuramsal olarak ele alınacak; ardından Türkiye'deki uygulamalar analiz edilecek ve son olarak katılımın dijitalleşmesinin kamu yönetimi açısından doğurduğu fırsatlar ve zorluklar tartışılacaktır. Böylelikle, e-devlet, yönetişim ve yurttaşlık arasındaki etkileşim çok boyutlu bir bakış açısıyla değerlendirilecektir.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Katılımcı Kamu Yönetimi ve Yönetişim

Kamu kavramı Türkçede bütün, halk, amme gibi anlamlara gelmekte; özelin ve gizlinin karşıtı olarak açıklığı ve topluma ait olmayı da ifade etmektedir. Kamu yönetimi işlevsel açıdan yasaların, kuralların ve politikaların uygulanma süreci; yapısal açıdan ise devletin örgütsel düzeni olarak tanımlanır. Akademik bir disiplin olarak kamu yönetimi, bürokrasiyi ve toplumla olan ilişkilerini inceleyen kuramsal ve pratik bir alanı ifade etmektedir (Çevikbaş, 2012). Kamu yönetimi anlayışı, modern devletlerin gelişim süreciyle birlikte sürekli bir dönüşüm yaşamıştır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan toplumsal değişimler, küreselleşme, teknolojik ilerlemeler ve demokratikleşme talepleri, geleneksel kamu yönetimi modelinin sorgulanmasına yol açmıştır. Max Weber'in görüşlerine dayanan Geleneksel Kamu Yönetimi Anlayışı, kamu sektörünü özel sektörden tamamen farklı görmüş; kamu hizmetlerinin kamu hukuku çerçevesinde, geniş istihdam olanakları ve kendine özgü bütçeleme sistemiyle yürütülmesini öngörmüş, 20. yüzyıl boyunca da kamu hizmetlerinin temel modeli olarak kabul edilmiştir (Boztepe, 2018: 200-202). Geleneksel model, bürokratik hiyerarşi, merkezîyetçilik ve kuralcılık üzerine inşa edilmişti. Bu anlayışta devlet, karar alma süreçlerinde tek belirleyici aktör olarak konumlanırken, yurttaşlar büyük ölçüde pasif bir konumda kalmaktaydı. Ancak çağdaş dönemde, bu yaklaşım yerini daha katılımcı, esnek ve çok aktörlü bir yönetişim modeline bırakmaya başlamıştır.

Yönetişim yaklaşımı, karar alma süreçlerine yalnızca devlet kurumlarını değil; sivil toplum örgütlerini, özel sektörü ve yurttaşları da dâhil eden bir çerçeve sunar. Yönetişim, kökeni Antik Yunan'a dayanan ve günümüzde İngilizce *governance* ile karşılanan bir kavramdır (Kocaoğlu & Yıldırımoglu, 2023: 27). Yönetişim kavramı ilk kez 1989 Dünya Bankası Raporu'nda ortaya çıkmış; bu tarihten itibaren BM, DB, IMF ve OECD gibi uluslararası kuruluşların raporlarında ve akademik tartışmalarda sıkça kullanılan bir kavram haline gelmiştir (Uysal & Atmaca, 2018: 412-413). Yönetişim, farklı çıkarları olan aktörlerin ağsal yapılar üzerinden işbirliği ve koordinasyonla yürüttüğü bir süreçtir (Kocaoğlu & Fural, 2018: 154). Yönetişim, siyasal ve sosyal sistemdeki tüm aktörlerin eşgüdüm içinde ortak hareket etmesini sağlayan; farklı görüş ve düşüncelere sahip birey ve grupları bir araya getiren bir sistemdir (Tunç vd., 2019: 257-258). Bu yaklaşım, demokratik değerlerle uyumlu olarak katılım olgusunu merkezine alır. Bu bakımdan seçmenlerin oy kullanarak gerçekleştirdikleri siyasal katılım, gelecek seçim döneminde görev alacak siyasal kadroların ve onların uygulayacağı politikaların şekillenmesini sağlar (Okur Çakıcı & Doğanay, 2022: 614). Yönetişim, siyasi ve yönetsel kararların birçok organ ve birimi kapsayan ortak bir süreç niteliği taşıdığını ifade etmektedir (Belli, 2007: 224). Açıklık-şeffaflık, hesapverebilirlik-hesapverme sorumluluğu, katılımcılık, stratejik planlama, etkinlik ve verimlilik gibi yönetim ilkeleri kavramın iyi anlaşılması açısından önem taşımaktadır (Dileveroğlu, 2020: 48-52). Katılım, yalnızca seçim dönemlerinde oy kullanmakla sınırlı olmayan; yurttaşların kamu politikalarının tasarımına, uygulanmasına ve değerlendirilmesine doğrudan veya dolaylı olarak dâhil olmalarını ifade eder. Böylelikle yönetim, şeffaflık, hesap verebilirlik ve kapsayıcılık gibi demokratik değerleri güçlendirir.

Katılımcı kamu yönetimi anlayışında, yurttaşların aktif rol üstlenmesi yalnızca demokratik bir hak değil, aynı zamanda kamu politikalarının etkinliği açısından da kritik öneme sahiptir. Bu da katılımcı demokrasi ile ifade edilebilmektedir. Katılımcı demokrasi modeli, tüm vatandaşların karar alma süreçlerine doğrudan katılımını değil; bu süreçlere dahil olmak isteyen birey ve devlet dışı aktörlere gerekli yol ve yöntemlerle katılım hakkının tanınmasını ifade eder (Nacak, 2014: 2025-209). Katılımcı demokrasinin küreselleşen dünyada yaygınlaşmasının temel dinamiğini oluşturan sivil toplum örgütleri, birçok ülkede toplumsal yaşama katkı sağlarken, genellikle baskıcı ve otoriter yönetimlere karşı toplumun farklı kesimlerinin özgürlük arayışıyla ilişkilendirilmektedir (Can, 2022: 321). Katılım sayesinde, alınan kararların meşruiyeti artar, toplumsal ihtiyaçlara daha duyarlı politikalar geliştirilebilir ve kamu yönetimi ile yurttaşlar arasındaki güven ilişkisi pekiştirilebilir. Ayrıca katılım, yönetim sisteminde bilgi paylaşımını

artırarak hem devletin yükünü hafifletir hem de vatandaşların yönetime aidiyet duygusunu güçlendirir.

Geleneksel kamu yönetiminden yönetime geçişte en belirgin değişim, *yukarıdan aşağıya yönetim* anlayışından “çok aktörlü ve etkileşimli yönetim” anlayışına geçiştir. Bu dönüşüm, yurttaşların yalnızca hizmet alan değil, aynı zamanda hizmetin tasarımına katkı sunan aktörler haline gelmesini beraberinde getirmiştir. Katılım, halkın siyasal süreçlere dâhil olmasıdır; ancak siyaset bürokratik kurumlarda yapısal işleyişe sahiptir ve toplumun talepleri genellikle parti temsilcileri aracılığıyla gündeme gelir (Doğanay, 2025: 140). Katılımcı demokrasinin özü, katılım kavramının geliştirilmesine dayanır. Katılım, bireylerin merkezi ve yerel yönetimlerin işleyişi ile kararlarına etki etme pratiği olarak tanımlanır. Bu anlayış, yurttaşlara yönetimde söz sahibi olma ve kararları şekillendirme fırsatı sunarak halk egemenliği ilkesini güçlendirir; özellikle yerel düzeyde günlük yaşamı etkileyen koşullar üzerinde bireylerin söz hakkını vurgular (Özden, 2023: 213-214). Dolayısıyla katılım, çağdaş kamu yönetimi araştırmalarında temel bir kavram haline gelmiştir.

2.2. Dijital Yurttaşlık

Dijitalleşme süreci, yurttaşlık kavramına da yeni boyutlar kazandırmıştır. Dijitalleşme, kökeni sanayi devrimlerine dayanan; teknolojik, kültürel ve toplumsal dönüşümlerin bir parçası olarak 1970’lerden itibaren hızla gelişen, 1990’larda ivme kazanarak günümüzde bilgi, iletişim ve üretim süreçlerini köklü biçimde dönüştüren çok boyutlu bir olgudur (Özçelik Baloğlu, 2023: 1190-1191). Geleneksel yurttaşlık anlayışı daha çok fiziksel mekânlarda ve yüz yüze ilişkilerde şekillenirken, dijital çağda yurttaşlık, sanal ortamlar üzerinden de inşa edilmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan “dijital yurttaşlık” kavramı, bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak demokratik süreçlere katılımını ifade eder (Dede, 2024a).

Dijital yurttaşlık, üç temel unsur üzerine oturmaktadır: bilgiye erişim, çevrimiçi katılım ve toplumsal etkileşim. Bilgiye erişim, yurttaşların devletin kararları, politikaları ve hizmetleri hakkında güncel ve doğru bilgiye ulaşabilmesini sağlar. Bu durum, şeffaflık ilkesinin hayata geçirilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Çevrimiçi katılım ise yurttaşların e-devlet platformları, sosyal medya araçları veya çevrimiçi danışma mekanizmaları aracılığıyla karar alma süreçlerine katılmalarına imkân tanır. Toplumsal etkileşim boyutu ise dijital ortamda yurttaşların kendi aralarında fikir alışverişinde bulunmaları, kolektif talepler geliştirmeleri ve kamusal sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmalarını ifade eder. Dijital haklar ve sorumluluklar, dijital vatandaşlığın

temelini oluşturarak bireylere çevrim içi dünyada kendilerini ve başkalarını koruma yollarını gösteren, dijital yaşamda var olabilmek için gerekli bilgi, beceri ve kuralları öğrenip kullanma zorunluluğunu ifade etmektedir (Yelkenci, 2023: 340).

E-devlet uygulamaları, dijital yurttaşlığın en önemli araçları arasında yer almaktadır. E-devlet, geleneksel devletin fonksiyonlarını elektronik araçlar aracılığıyla internet üzerinden sunulan kamu hizmetleri biçiminde gerçekleştirmesidir (Demirkan, 2024: 370-371). E-devlet, kamu hizmetlerinin internet üzerinden daha hızlı, etkin ve erişilebilir şekilde sunulmasını sağlar. Ancak e-devletin yalnızca hizmet sunumu boyutu değil, aynı zamanda yurttaşların yönetime katılımını kolaylaştırıcı işlevi de önemlidir. Çevrimiçi dilekçe sistemleri, e-katılım platformları, dijital anketler veya yerel yönetimlerin çevrimiçi toplantıları, yurttaşların görüşlerini ifade edebilecekleri araçlara örnek teşkil etmektedir.

Dijital yurttaşlık, katılımın niteliğini artırarak kamu yönetiminde yeni bir ufuk açmaktadır. Bu durum, özellikle genç nüfusun siyasal süreçlere ilgisini artırmakta ve katılımı daha sürekli hale getirmektedir. Farmer'a göre dijital vatandaşlık, teknolojiyi güvenli, sorumlu, eleştirel ve üretken bir şekilde kullanabilme yeteneği olarak tanımlanırken, klasik vatandaşlığın devlete aidiyet odaklı yaklaşımının aksine, dijital vatandaşlık dijital ortamın etkin, saygılı ve çözüm odaklı kullanımına vurgu yapmaktadır (Çatlı & Keskin, 2021: 209). Ayrıca dijital araçlar, fiziksel engelleri veya mekânsal sınırlılıkları ortadan kaldırarak daha geniş bir kitlenin karar alma süreçlerine dâhil olmasına imkân tanımaktadır. Böylelikle dijital yurttaşlık, katılım olgusunu hem nicel hem de nitel açıdan güçlendiren bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

2.3. Hesap Verebilirlik ve Dijitalleşme

Kamu yönetiminde hesap verebilirlik, yöneticilerin karar ve uygulamalarının yurttaşlar tarafından denetlenebilir olması anlamına gelir. Demokratik sistemlerin sürdürülebilirliği açısından hesap verebilirlik temel bir ilkedir. Dijitalleşme süreci, bu ilkenin hayata geçirilmesini kolaylaştırıcı yeni imkânlar sunmaktadır. Kamu yönetiminde hesap verebilirlik, alınan karar, yapılan iş veya harcamaların gerekçeleriyle birlikte ilgili otoritelere açıklanması olarak tanımlanmakta olup, farklı boyutları nedeniyle çeşitli anlamlar taşıyan bu sorumluluk, günümüzdeki anlamına yakın şekilde ilk kez 1975'te Kanada'da yayımlanan Wilson Raporu'nda *tevcih edilen sorumluluğa cevap verme yükümlülüğü* olarak ifade edilmiştir (Demirol, 2014: 69-70).

Elektronik hükümet, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kamu sektöründe hizmet etkinliğini, yönetim verimliliğini, şeffaflığı ve

vatandaş katılımını artırmayı amaçlayan reformu ifade etmekte olup, bilgi teknolojilerindeki ilerlemeler İnternet aracılığıyla e-devlet ile yeni bir hizmet sunumu oluşturmuştur (Alkan & Ünver, 2020). E-devlet uygulamaları, hesap verebilirliğin güçlendirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. E-devletin teknik ve bilgi devleti olması (Demirel, 2006: 88-89) Dijital platformlar üzerinden yapılan işlemler, kayıt altına alındığından, şeffaflık artmakta ve kamu yöneticilerinin sorumlulukları daha görünür hale gelmektedir. Ayrıca çevrimiçi geri bildirim mekanizmaları, yurttaşların hizmetlerden duyduğu memnuniyeti veya karşılaştıkları sorunları doğrudan yetkililere iletmelerine olanak tanımaktadır. Böylece yurttaşlar yalnızca hizmetin pasif alıcısı değil, aynı zamanda kaliteyi denetleyen aktif aktörler haline gelmektedir.

Katılım olgusu, hesap verebilirliğin dijitalleşme sürecindeki en önemli boyutlarından biridir. Katılım olgusunun giderek önem kazanmasının bir nedeni, yurttaşın yönetime ve kamusal alana uzaklaşmasını engelleyerek yabancılaşmasını önleme çabasıdır; bu durum hem çağdaş Batılı devletlerde hem de Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde geçerlidir (Görücü, 2021: 172). Yurttaşların çevrimiçi platformlar aracılığıyla yönetime dair görüşlerini dile getirmeleri, kamu otoritelerinin daha dikkatli ve sorumlu hareket etmelerini gerektirir. Bu durum, demokratik meşruiyetin güçlenmesine katkı sağlar. Özellikle şeffaf bütçe uygulamaları, dijital ihale süreçleri veya kamu harcamalarının çevrimiçi olarak yayınlanması, yurttaşların devlet faaliyetlerini doğrudan izlemesine imkân tanımaktadır.

Bununla birlikte, dijital araçların hesap verebilirlik üzerindeki etkisi yalnızca olumlu değildir. Dijitalleşme, beraberinde yeni meşruiyet ve güven sorunlarını da gündeme getirmektedir. Modernlikle birlikte ortaya çıkan rasyonelleşme toplumsal yaşamda devrimsel dönüşümler yaratmış, teknik araçlar insanın eylem alanını genişletip kontrol yetisini artırırken, yan etkiler üretmiş ve mahremiyet tartışmalarını gündeme getirmiş; teknik araçlar medeniyetin temelini oluştururken, Marx'a göre teknoloji aynı zamanda sosyal ilişkileri ve üretim süreçlerini belirleyen altyapısal bir unsur olarak işlev görmektedir (Akça & Başer, 2011: 27). Özellikle kişisel verilerin korunması, siber güvenlik tehditleri ve dijital uçurum gibi konular, yurttaşların dijital katılım süreçlerine duydukları güveni zayıflatabilmektedir. Kişisel bilgilerin dijital ortamda paylaşılması, gizlilik ve güvenlik açısından riskler oluşturabilir (Akarcın, 2024: 50-52). Eğer yurttaşlar, dijital ortamlarda paylaştıkları bilgilerin kötüye kullanılabileceğini düşünürse, katılım süreçlerinden uzak durabilirler. Dolayısıyla dijitalleşmenin hesap verebilirliği artırıcı etkisinin sürdürülebilmesi için güvenlik, gizlilik ve etik ilkelerin gözetilmesi gerekmektedir. Dijitalleşme, çağımızın tüm yaşam alanlarını dönüştüren ve yöneten-yönetilen ilişkilerine demokratikleşme açısından yeni

fırsatlar sunabilecek bir zemin sağlarken, aynı zamanda toplumsal kontrol, gözetim, ayırılma, ötekileştirme ve sosyal uçurumlar gibi kritik riskleri de beraberinde getirmektedir (Durdu, 2024: 523).

Dijitalleşme kamu yönetiminde hesap verebilirliği güçlendirici fırsatlar sunarken, aynı zamanda yeni riskler de barındırmaktadır. Bu bağlamda en önemli husus, katılımın sürekliliğini sağlamak ve yurttaşların güvenini kazanacak mekanizmalar geliştirmektir. Böylelikle dijitalleşme, yalnızca hizmetlerin hızlı sunumunu değil, aynı zamanda demokratik değerlerin korunmasını da sağlayabilir.

3. Türkiye’de Uygulamalar ve Örnekler

3.1. CİMER, E-Dilekçe ve Belediyelerin Dijital Katılım Platformları

Türkiye’de katılımcı kamu yönetimi ve yönetişim anlayışının dijital araçlarla desteklenmesi sürecinde öne çıkan uygulamaların başında Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) gelmektedir. CİMER, yurttaşların şikâyet, öneri, talep ve bilgi edinme başvurularını dijital ortamda iletebilmelerine olanak tanımaktadır. CİMER’in dijital vatandaşlık ve dijital yönetişim çerçevesinde analizinde, temel olarak iletişim olgusu öne çıkmakta; dijital çağda iletişimin dijitalleşmesi sayesinde CİMER, vatandaşlarına hızlı ve kolay erişim sağlayarak kendisini bu kavramlar doğrultusunda yapılandırmaktadır (Dede, 2024b: 358-359). Bu yönüyle uygulama dijital yönetişim olarak ifade edilebilmektedir. Türkiye’de halkın şikâyet ve önerilerini doğrudan iletebileceği bir araç olarak kurulan CİMER, vatandaşların kamu yönetimine katılmalarını ve memurların görevlerini yerine getirme biçimleri ile ilgili görüş ve şikâyetlerini ifade etmelerini sağlamaktadır (Gündüz & Artar, 2023: 662-663). Bu sistem, klasik bürokratik süreçlerde zaman alıcı ve çoğu zaman sonuçsuz kalan başvuru yollarına kıyasla daha hızlı ve etkin bir iletişim kanalı sunmaktadır. Yurttaşlar, internet üzerinden doğrudan başvuru yapabildikleri gibi başvurularının akıbetini de çevrimiçi takip edebilmektedir. Böylece CİMER hem şeffaflık hem de hesap verebilirlik açısından önemli bir işlev üstlenmektedir. Ancak CİMER’in en çok eleştirilen yönlerinden biri, gelen yoğun başvuru yükü nedeniyle bazı taleplerin yüzeysel yanıtlanması veya ilgili kurumlara yönlendirilerek bürokratik sürecin yeniden doğmasına yol açabilmesidir.

Dilekçe hakkı hem yerel hem de merkezi devlet otoritelerine karşı kullanılabilen ve yasama organları olan meclisler de dahil olmak üzere önemli sonuçlar doğurması beklenen bir hak olup, bu nedenle meclislere dilekçe verilmesi ve etkili sonuçlar alınacağına yönelik inanış ve uygulama

tarihsel olarak köklüdür (Akça, 2024: 54). E-dilekçe sistemi ise Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından hayata geçirilmiştir. Yurttaşlar, internet üzerinden bireysel veya toplu dilekçe vererek yasama organına doğrudan görüşlerini iletebilmektedir. Bu uygulama, temsil mekanizmasının ötesinde, yurttaşların demokratik süreçlere katılımını artırıcı bir araç olarak değerlendirilebilir. Ancak e-dilekçe uygulamasının, yurttaşlar arasında yeterince tanınmaması ve yaygın bir şekilde kullanılmaması, sistemin potansiyelini sınırlamaktadır.

Yerel yönetimler düzeyinde ise dijital katılım platformlarının giderek daha fazla önem kazandığı görülmektedir. Dijital katılımın gündeme gelmesi, yerel yönetimlerin geleneksel sistemlerinin yetersiz kaldığı ve dijital dönüşümün sunduğu imkânlarla vatandaşların sosyal medya, mobil uygulamalar ve diğer e-araçlar üzerinden aracısız şekilde aktif katılım sağladığı dijital yönetim (e-yönetişim) yapısının gelişimine işaret etmekte olup, bu durum yerel yönetimlerin demokratikleşmesini, vatandaşla dinamik bir etkileşim içinde geleceğe dair öngörülerde bulunmalarını ve potansiyel sorun veya fırsatları kaçırmamalarını mümkün kılarken, klasik yönetim anlayışının yerini yönetime bırakmasını ve dijital dönüşümün belediyeçilikte dijital yönetim basamağına ulaşmasını sağlamaktadır (Utlı & Er, 2021: 101-102). Büyükşehir belediyelerinin çevrimiçi anketler, dijital danışma toplantıları, mobil uygulamalar ve sosyal medya üzerinden yürüttükleri katılım mekanizmaları, yurttaşların yerel karar alma süreçlerine doğrudan katkı sunmasına imkân tanımaktadır. Özellikle kentsel hizmetlere dair şikâyetlerin anında iletilebildiği mobil uygulamalar, yerel yönetim açısından yenilikçi bir araç niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte, bu platformların etkinliği belediyeden belediyeye farklılık göstermekte, bazı yerlerde oldukça güçlü bir katılım sağlanırken bazı yerlerde daha sembolik düzeyde kalmaktadır.

3.2. Açık Veri ve Vatandaş Bütçelemesi Deneyimleri

Türkiye’de dijitalleşme sürecinin önemli unsurlarından biri de açık veri uygulamalarıdır. Açık veri, kamu kurumlarının elinde bulunan verilerin şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılım ilkeleri doğrultusunda toplumun kullanımına açılmasıdır. *Açık veri* kavramı, verilerin ücretsiz erişim ve kullanımına açılarak değer üretilmesini ifade etmekle birlikte, devletlerin vatandaşlarla ilişkilerinde dönüşüm sağlayan ve açık yönetime yönelik vaatlerin bir parçası olarak, kamusal hizmetleri iyileştirmek, politika yapıcılarının hesap verebilirliğini artırmak ve daha iyi, demokratik kararlar alınmasını sağlamak amacıyla vatandaş katılımını teşvik eden, kamu yönetiminde şeffaflık sağlayan bir mekanizma olarak benimsenmiştir

(Karaca & Yıldız Özsalmanlı: 2022: 122). Açık devlet verisi, kamu sektörü verilerinin tekrar kullanım amacıyla toplanıp saklanması ve dağıtılması veya Parycek, Höchtl ve Ginner'in belirttiği gibi hiçbir kısıt olmaksızın devlet eliyle erişime açılması olarak tanımlanabilir; ancak gizlilik, güvenlik ve özel hayatı tehlikeye sokabilecek veya kanunen paylaşılması yasaklanmış veriler bu kapsamın dışında kalmakta ve kamu sektörü verileri, belirli bir amaç için toplandıklarından açık verinin önemli bir alt kümesini oluşturmaktadır (Topcu & Işık 2019: 834). Bu uygulama, yurttaşların yalnızca bilgiye erişimini kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda sivil toplumun ve akademinin veriye dayalı politika önerileri geliştirmesine imkân tanır. Türkiye'de son yıllarda açık veri portallarının sayısı artmaya başlamış, bazı belediyeler ve kamu kurumları kendi verilerini toplumla paylaşmaya yönelmiştir. Ancak bu alandaki uygulamaların henüz kurumsallaşmadığı, veri setlerinin güncellik ve erişilebilirlik açısından sorunlar barındırdığı görülmektedir.

Vatandaş bütçelemesi ise katılımın mali yönetim süreçlerine yansıtıldığı önemli bir araçtır. Bu yaklaşımda, yurttaşların kamu bütçesinin hazırlanması ve harcamaların önceliklendirilmesi süreçlerine doğrudan dâhil olmaları amaçlanır. Katılımcı bütçeleme, vatandaşların hükümet bütçesinin en azından bir kısmı üzerinde düzenli ve gönüllü katkı sağlayarak doğrudan etkide bulunabilecekleri, yöneticilerle bilgi ve fikir alışverişini geliştiren, kamu kaynaklarının daha etkin dağıtılmasını ve hesap verebilirlik ile şeffaflığın sağlanmasını amaçlayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Geyik & Özbay, 2023: 48). Katılımcı bütçeleme, vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşlarının bütçe kaynaklarının kullanımına doğrudan, kalıcı ve bağımsız şekilde katılabildiği, demokrasi inancını güçlendiren, demokratik hak ve sorumlulukların öğrenilmesine pedagojik katkı sağlayan, kamu kaynaklarının etkin kullanımını artıran ve yeniden dağıtıcı etkiler yaratan bir model olarak ekonomik demokrasi açısından önemli bir kurumsal yenilikçilik niteliği taşımaktadır (Sakıncı & Bursalıoğlu 2014: 2). Türkiye'de bu uygulamanın ilk adımları yerel yönetimlerde görülmeye başlamıştır. Bazı belediyeler, çevrimiçi platformlar üzerinden yurttaşların bütçe önceliklerine dair görüşlerini toplamış ve sonuçları karar süreçlerine yansıtmaya çalışmıştır. Vatandaş bütçelemesi, özellikle yerel düzeyde hizmetlerin yurttaş ihtiyaçlarına daha uygun şekilde sunulmasına katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, uygulamanın yaygın ve sürdürülebilir hale gelmesi için hem kurumsal kapasitenin hem de yurttaşların bilinç düzeyinin geliştirilmesi gerekmektedir.

3.3. SWOT Analizi: Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler

Türkiye’de e-devlet ve dijital katılım uygulamalarını değerlendirmek için SWOT analizi yararlı bir çerçeve sunmaktadır. SWOT analizi, İngilizce *strengths* (güçlü yönler), *weaknesses* (zayıflıklar), *opportunities* (fırsatlar) ve *threats* (tehditler) kelimelerinin baş harflerinden oluşan, işletmenin iç çevresini analiz ederek güçlü ve zayıf yönlerini, dış çevresini inceleyerek fırsat ve tehditlerini belirlemeye yarayan stratejik bir yöntem olup, Türkçe’de GZFT olarak da kullanılmaktadır (Mücevher, 2021).

Güçlü Yönler: Türkiye’nin geniş kapsamlı bir e-devlet altyapısına sahip olması, yurttaşların birçok hizmete çevrimiçi erişimini mümkün kılmaktadır. CİMER, e-dilekçe ve benzeri uygulamalar, kamu yönetiminde doğrudan iletişim ve katılım kanalları oluşturmuştur. Yerel yönetimlerde dijital platformların giderek yaygınlaşması, katılımın tabana yayılmasına katkı sağlamaktadır. Açık veri girişimlerinin başlamış olması, şeffaflık ve hesap verebilirlik kültürünün gelişmesi açısından önemli bir adımdır.

Zayıf Yönler: Dijital uçurum, yani internet erişimi ve dijital okuryazarlık düzeylerindeki farklılık, katılımın kapsayıcılığını sınırlamaktadır. E-dilekçe ve vatandaş bütçeleme gibi yenilikçi araçların toplumda yeterince tanınmaması, kullanım oranlarını düşürmektedir. Bazı uygulamalarda sembolik katılımın öne çıkması, gerçek anlamda karar alma süreçlerine etkiyi sınırlamaktadır. Açık veri uygulamalarında güncellik, erişilebilirlik ve veri kalitesi sorunları bulunmaktadır.

Fırsatlar: Genç nüfusun dijital teknolojilere yatkınlığı, dijital katılım mekanizmalarının yaygınlaştırılması için büyük bir potansiyel sunmaktadır. Uluslararası iş birlikleri ve Avrupa Birliği süreçleri, Türkiye’de dijital yönetim uygulamalarının gelişimini teşvik etmektedir. Teknolojik yenilikler, yapay zekâ ve büyük veri gibi araçların katılımcı süreçlere entegre edilmesine imkân tanımaktadır. Toplumsal taleplerin artması, şeffaflık ve hesap verebilirlik kültürünün güçlenmesini desteklemektedir.

Tehditler: Kişisel verilerin korunması ve siber güvenlik konularındaki yetersizlikler, yurttaşların dijital sistemlere güvenini zedeleyebilir. Politik kutuplaşma ve güvensizlik ortamı, katılım mekanizmalarının etkinliğini azaltabilir. Dijital araçların popülist veya yüzeysel katılım yaratmak için kullanılma riski, uzun vadede demokratik meşruiyeti zayıflatır. Dijitalleşmenin hızla değişen doğası, kamu kurumlarının adaptasyon kapasitesini zorlayabilir.

Türkiye’de dijital katılım mekanizmaları ve e-devlet uygulamaları, kamu yönetiminde katılım olgusunu güçlendirmek için önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak bu potansiyelin tam anlamıyla hayata geçirilebilmesi için zayıf yönlerin giderilmesi ve tehditlerin azaltılması yönünde kapsamlı politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Dijitalleşme yalnızca hizmetlerin hızlı ve etkin sunumu açısından değil, aynı zamanda demokratik değerlerin kurumsallaşması açısından da kritik bir fırsat alanı sunmaktadır.

4. Dijital Katılım ve Yönetişim Arasındaki Gerilimler

Dijitalleşmenin kamu yönetimi ve demokratik süreçlere sunduğu katkılar yadsınamaz bir gerçek olmakla birlikte, bu dönüşümün yarattığı bazı gerilimler de göz ardı edilemez. Özellikle dijital katılımın yönetim mekanizmaları ile entegrasyonu hem fırsatları hem de riskleri beraberinde getirmektedir. Katılımın niceliksel boyutunun artmasına rağmen niteliksel etkinliğin sorgulanması, dijital uçurumun derinleşmesi, veri güvenliği ve kişisel mahremiyet sorunlarının gündeme gelmesi bu gerilimlerin merkezinde yer almaktadır. Dolayısıyla dijitalleşme ile demokrasi arasında sağlıklı bir denge kurmak, günümüz kamu yönetiminde en kritik meselelerden biridir.

4.1. Dijital Uçurum ve Erişim Eşitsizlikleri

Eşitsizlik, gelir, tüketim, sağlık hizmetlerine erişim, eğitim ve prestij gibi değerli kaynaklara toplumda eşit olmayan erişimden kaynaklanan refah farklarını tanımlar; tarihsel olarak tüm yaşlarda ve toplumlarda var olmuş, bireysel ve toplumsal hak, kaynak ve fırsatları farklılaştırmış ve dünya genelinde gelişmişlik düzeyi aynı olsa bile eşitsizlik düzeylerinin değişkenlik gösterdiği bir olgudur (Kayış, 2021). Literatürde dijitalleşmenin yol açtığı eşitsizlik türü olarak tanımlanan dijital uçurum, Bilgi ve İletişim Teknolojilerine (BİT) erişimi olanlar ile olmayanlar arasındaki farkları ifade etmekte olup, kökeni 1980’lerde küreselleşmenin başlangıcına dayanmakta ve 20. yüzyılın sonlarında telefona erişebilenler ile erişemeyenler arasındaki eşitsizliklerin incelenmesiyle tartışılmaya başlanmıştır (Ay & Kılıç, 2023: 113). Dijital katılım süreçlerinde en önemli sorunlardan biri, toplumdaki bireylerin dijital araçlara erişim olanaklarının eşit olmamasıdır. *Dijital uçurum* olarak adlandırılan bu olgu, sadece internet altyapısına sahip olma ya da cihaz kullanımına erişimle sınırlı değildir. Aynı zamanda dijital okuryazarlık, teknolojiyi etkin kullanabilme becerisi ve bilgiye ulaşma konusundaki yeterlilikler de bu uçurumun önemli boyutlarını oluşturmaktadır.

Bilişim teknolojileri destekli uzaktan eğitim, eğitimde fırsat eşitliği, dezavantajlı bireylerin erişiminin kolaylaşması ve zaman-mekân sınırlılıklarının ortadan kalkması gibi fırsatlar sunarken, sosyo-ekonomik

farklılıklardan kaynaklanan teknolojiye erişim düzeylerindeki eşitsizlikler hâlâ önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir (Sezgin & Fırat, 2020). Kentlerde yaşayan bireyler, kırsal bölgelerdeki vatandaşlara göre daha kolay internet erişimine sahiptir. Benzer şekilde, yüksek gelir ve eğitim düzeyine sahip bireylerin dijital platformlarda aktif olabilmek ihtimali, düşük gelirli veya eğitime erişim imkânı sınırlı olan bireylerden daha fazladır. Bu durum, dijital katılımın demokratik süreçlerde herkesi kapsayıcı bir araç olma niteliğini zayıflatmaktadır. E-devlet uygulamaları, e-dilekçe ya da CİMER gibi platformlar, vatandaşlara kolaylık sağlarken; dijital erişim imkânı bulunmayan grupların bu süreçlerden dışlanması eşitsizlikleri artırmaktadır. Bu bağlamda dijital uçurum, yönetişimin temel ilkelerinden olan kapsayıcılıkla çelişmektedir. Katılımın yalnızca belirli bir sosyal kesim tarafından gerçekleştirilebilmesi, yönetişim süreçlerinin temsiliyetini zayıflatmaktadır.

4.2. Katılımın Temsiliyet ve Etkinliği: Nicelik vs. Nitelik

E-katılım, 21. yüzyılda hükümetler tarafından devletin araç setinin bir parçası olarak kullanılan ve bilgi ile iletişim teknolojileri aracılığıyla toplumsal demokratik ve danışma süreçlerine katılımı genişletip dönüştüren, vatandaşların demokrasi ile etkileşim sıklığını artırarak politika yapımında bilinçli ortak rolünü güçlendiren, kamu işleriyle ilgili karar alma süreçlerine etkin katılımı sağlayan ve tüm web tabanlı yöntemleri kapsayan e-demokrasinin dolaylı bir unsuru niteliğindedir (Sözen, 2022). Dijital platformlar sayesinde katılım oranlarının artması, ilk bakışta demokratikleşmenin güçlenmesi gibi algılanabilir. Ancak niceliksel artışın, niteliksel etkinliği her zaman garanti etmediği görülmektedir. Örneğin, bir çevrimiçi ankete on binlerce kişi katılım gösterebilir; fakat bu katılımın temsiliyet gücü düşükse ya da katılımcılar belirli bir grubun yoğunluğunu yansıtıyorsa, ortaya çıkan sonuçlar demokratik meşruiyet açısından sorunlu olabilir. Dijital katılımın etkinliği, yalnızca sayısal çoklukla değil, katılımcıların öneri ve taleplerinin karar alma süreçlerine ne ölçüde yansıtıldığıyla ölçülmelidir. Aksi takdirde, dijital katılım “görünürde demokrasi” işlevi görerek, yönetişim mekanizmalarında yüzeysel bir meşruiyet sağlayabilir. Ayrıca dijital ortamda gerçekleştirilen katılımların bir kısmı, “tıklama demokrasisi” olarak tanımlanan yüzeysel etkileşimlere indirgenebilmektedir. Bu noktada, katılımın kalitesi ile temsiliyet arasındaki denge kritik bir meseledir. Katılımcıların toplumsal çeşitliliği yansıtması, farklı sosyo-ekonomik grupların sürece dahil edilmesi ve katkıların somut politikalara dönüşebilmesi, dijital katılımın niteliksel değerini artırmaktadır. Ancak bu gerçekleşmediğinde, katılımın niceliksel artışı dahi, demokratik işleyişte sınırlı bir etki yaratmaktadır.

4.3. Veri Güvenliği ve Kişisel Mahremiyet Sorunları

Dijital katılımın yönetimle ilişkisi, veri güvenliği ve kişisel mahremiyet konularında da ciddi tartışmalara yol açmaktadır. Vatandaşların çevrimiçi platformlar aracılığıyla dilekçe vermesi, görüş bildirmesi veya kamu politikalarına ilişkin süreçlere katılması, kişisel verilerin işlenmesini ve depolanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum, bireylerin devletle olan ilişkilerinde güven sorununu tetikleyebilir. Türkiye’de teknoloji alanındaki gelişmelerin yeterli düzeyde olmaması nedeniyle bilgisayar ve işletim sistemlerinin yurtdışından ithal edilmesi ve kullanılan sosyal ağların yabancı devletler tarafından kontrol edilen veri tabanlarına sahip olması, internet ve sosyal medyada kişisel mahremiyeti tehdit eden riskler doğurduğundan, özellikle kritik görevlerde bulunan veya bulunma potansiyeli olan kişilerin sosyal medyayı kullanmaması veya kullanmak zorunda olanların ise istismara açık özel veri ve bilgileri paylaşmaktan kaçınarak son derece dikkatli davranmaları gerekmektedir (Arat & Aslan, 2021). Verilerin kötüye kullanılması, üçüncü kişilerle paylaşılması veya siber saldırılar sonucu açığa çıkması, vatandaşların dijital platformlara olan güvenini sarsmaktadır. Güven eksikliği, katılım oranlarının düşmesine ve toplumun dijital yönetim süreçlerine mesafeli yaklaşmasına yol açabilir. Ayrıca kişisel mahremiyetin ihlali, sadece teknik bir problem değil, aynı zamanda demokratik hak ve özgürlüklerin zedelenmesi anlamına gelmektedir. Dijital etik ilkeleri, bireylerin yaşam mahremiyetini korumayı temel alan normları içermektedir (Tekke & Lale, 2021). Bu noktada, kamu kurumlarının veri güvenliğini sağlayacak güçlü altyapılar kurması, şeffaflık ilkesi çerçevesinde veri kullanım politikalarını açıkça paylaşması ve kişisel mahremiyeti koruyacak yasal düzenlemeleri güçlendirmesi kritik öneme sahiptir. Aksi halde dijital katılım, güven krizine dönüşerek yönetim süreçlerini zayıflatır.

4.4. Teknoloji ile Demokrasi Arasında Denge Arayışı

E-demokrasi, siber demokrasi veya online demokrasi gibi adlarla da anılan dijital demokrasi, dijital araç ve teknolojilerin kullanımıyla demokrasinin uygulanması veya güçlendirilmesi süreci olarak tanımlanabilir ve günümüz modern demokratik toplumlarında yöneten ile yönetilen arasındaki artan mesafe ve temsili demokrasilerde siyasete ilgisini yitirmiş seçmen sorununu çözüme, devlet-vatandaş güvenini tesis etme, politika üretimine vatandaş katılımını sağlama ve karmaşık yapıli oluşumların demokratik iç işleyiş arayışlarına yanıt verme gibi amaçlarla yönetim ve toplum odaklı bir çare olarak değerlendirilmektedir (Yel, 2023: 760). Avrupa Konseyi ve çeşitli tanımlara göre e-demokrasi, vatandaş katılımını sağlamak, karar verme süreçlerini desteklemek ve temsili demokrasiyi güçlendirmek amacıyla BİT

ve internetin hükümetler, vatandaşlar, siyasi partiler, medya, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar gibi demokratik aktörler tarafından yerel ve bölgesel düzeylerde kullanılmasını ifade etmektedir (Güler & Şahnagil, 2017: 18-19). Dijitalleşme, kamu yönetiminde hız, etkinlik ve erişilebilirlik gibi avantajlar sağlarken; demokratik süreçlerin ruhuna zarar verebilecek bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Teknoloji, karar alma süreçlerini kolaylaştırabilir; ancak demokratik değerlere zarar vermemesi için dikkatli bir şekilde kullanılmalıdır.

Birçok araştırmacı, dijital ortamların ve araçların daha iyi bir toplum ve dünya oluşturma amacıyla kullanılabileceğini göz önünde bulundurarak, siber alanların neler olabileceği, buralarda neler yapılabileceği ve demokrasi platformu olarak nasıl değerlendirilebileceği üzerine araştırmalar yürütmektedir (Aytekin & Sütcü, 2013). Bir yandan dijital araçlar katılımı artırmakta, diğer yandan bu araçların kontrolünün belirli aktörlerin elinde yoğunlaşması, demokratik dengeyi bozabilmektedir. Örneğin, sosyal medya platformları üzerinden yürütülen tartışmalar, bazı grupların sesini daha çok duyurmasına yol açarken, daha küçük ya da marjinal grupların görüşlerinin görünmez hale gelmesine neden olabilir. Bu durum, demokratik katılımın eşitlikçi niteliğini zayıflatmaktadır.

Dijital demokrasi, vatandaş katılımını artırmak ve genişletmek amacıyla yeni bilgi iletişim teknolojilerinin demokratik süreçlerde kullanılması olarak tanımlanabilir ve bu kapsamda girişimler, tek ve çift yönlü olarak idarenin bilgi paylaşımı veya kamunun görüşünün belirlenmesine yönelik seçimler biçiminde sınıflandırılırken, tavandan tabana girişimler idare veya yerel otoritelerce maliyetleri düşürmek, şeffaflığı ve etkinliği artırmak için, tabandan tavana girişimler ise vatandaşlarca şeffaflık, hesap verebilirlik ve maslahata uygunluğu güçlendirmek amacıyla başlatılmaktadır (Zengin, 2013). Teknoloji-demokrasi ilişkisinde denge arayışı, yalnızca teknik çözümlerle değil, aynı zamanda normatif ilkelerle de ilgilidir. Katılımın adil, kapsayıcı ve şeffaf olmasını sağlamak; dijitalleşmenin demokratik değerlerle uyumlu bir şekilde ilerlemesi için gereklidir. Bunun için hem kamu kurumlarının hem de sivil toplumun aktif iş birliği yapması, teknolojik gelişmelerin demokratik denetim mekanizmalarıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Dijital yönetim, devlet hizmetlerinin sunumu, kamusal hizmetlerin düzenlenmesi, vergi ve cezaların ödenmesi, bilgiye erişim ile müracaat, izin, lisans ve ihalelerin elektronik araçlarla yürütülmesini destekleyerek kamusal işlem maliyetlerinde önemli tasarruf sağlayan etkin bir yönetim anlayışını ifade etmektedir (Özer, 2017: 466-470). Dijital katılımın yönetimle bütünleşmesi, demokratik süreçlerin yenilenmesi açısından büyük bir

potansiyeye sahiptir. Ancak bu potansiyelin hayata geçmesi, beraberinde gelen gerilimlerin doğru yönetilmesine bağlıdır. Dijital uçurumun azaltılması, katılımın niteliksel boyutunun güçlendirilmesi, veri güvenliği ve mahremiyetin korunması ve nihayetinde teknoloji ile demokrasi arasında sağlıklı bir dengenin kurulması, bu sürecin başarısı için vazgeçilmezdir. Aksi halde dijital katılım, demokratikleşmenin aracı olmak yerine, eşitsizliklerin ve güven sorunlarının kaynağı haline gelebilir. Dijitalleşme süreci, kamu yönetiminin yapısını ve işleyişini köklü bir biçimde dönüştürmektedir. Özellikle e-devlet uygulamaları ve dijital katılım mekanizmaları, yönetişimin temel ilkeleri olan şeffaflık, hesap verebilirlik, katılım ve etkinlik boyutlarında yeni fırsatlar ve aynı zamanda bazı sınamalar getirmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Dijitalleşme, e-devlet ve katılımın yönetişim üzerindeki etkileri: Dünyada yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm, devlet yönetimlerini ve toplumsal ile ekonomik örgütleri dönüştürmeye zorladığı gibi, kamu yönetimi sistemi ve bu sistem içinde belirli fonksiyonları yerine getirmek için oluşturulmuş kamu kuruluşlarını da etkilemektedir (Sezik & Ağır, 2016: 226). Küreselleşmenin hız kazanmasıyla ülkelerin kamu yönetimlerinde en önemli revizyon olan e-devlet modellerinin uygulanması, hesap verebilirlik ve saydamlığı sağlama açısından kritik olup, bu unsurlar e-demokrasi kavramıyla yakından ilişkilidir ve internet teknolojilerinin geleneksel demokratik süreçlere uygulanmasıyla vatandaşların demokratik süreçlere katılımını büyük ölçüde artırmaktadır (Maraş, 2011: 122). Kamu yönetimi alanında dijitalleşmenin en belirgin etkisi, devlet-vatandaş ilişkilerinde aracısız ve daha doğrudan bir iletişim kanalı oluşturmaktır. E-devlet platformları, vatandaşlara bilgiye hızlı erişim, işlemleri kolaylaştırma ve kamu hizmetlerinde bürokrasiyi azaltma fırsatı sunarken; aynı zamanda yönetişim anlayışının merkezinde bulunan katılım ve hesap verebilirliği de teşvik etmektedir. CİMER, e-dilekçe sistemleri, belediyelerin çevrimiçi katılım araçları ve açık veri uygulamaları gibi örnekler, Türkiye’de dijital katılımın kurumsallaşma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte, dijitalleşmenin yönetişim üzerindeki etkileri yalnızca olumlu değil, aynı zamanda karmaşık dinamiklere de sahiptir. İlk olarak 1971 yılında bir çalışmada kullanılan dijitalleşme kavramı (Bekar & Sağlam, 2023) zamanla önemli bir kavrama dönüşmüştür. Dijital uçurum ve erişim eşitsizlikleri, özellikle dezavantajlı grupların süreçlere katılımını sınırlamakta; bu da katılımın kapsayıcılığı açısından sorun yaratmaktadır. Kapsayıcılık, bireylerin kimliklerini ve bireysel benzersizliklerini koruyarak bütüne tam katılım ve katkı sağlayabilmeleridir (Acar Erdur, 2020). Ayrıca, dijital

platformlarda gerçekleşen katılımın çoğu zaman niceliksel olarak yüksek olsa da niteliksel derinlik açısından sınırlı kalması, katılımın demokratik temsil gücünü tartışmalı hale getirmektedir. Veri güvenliği, kişisel mahremiyet ve devletin dijital alanda artan gözetim kapasitesi de yönetim açısından kritik gerilim alanlarıdır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler toplumsal biçimlenmeyi bilgi toplumuna evrilirken, siyaset de bu dönüşümün etkisinde kalmakla kalmayıp süreci yönlendirerek aktif katılım sağlamış ve muhtemelen iktidarını koruma kaygısıyla e-dönüşümün başında yer almayı tercih etmiştir (Güngör, 2014: 77-80). Dijitalleşme, kamu yönetimini daha şeffaf, katılımcı ve hesap verebilir kılma potansiyeli taşıırken; aynı zamanda demokratik süreçlerin kalitesini ve yönetim mekanizmalarının kapsayıcılığını sınavan yeni riskler de üretmektedir.

Geleneksel kamu yönetiminin yerini yeni kamu yönetimine bırakması da bu kapsamda değerlendirilebilir. Yeni kamu yönetimi, kamu yöneticilerinin performans ölçümlerine tabi tutulması, kamu personelinin sorumluluklarına odaklanmasını ve görevlerini etkin ve etkili bir şekilde yerine getirmesini sağlayan bir disiplin yaratmıştır (Boztepe, 2018). Bu durum vatandaşları da birçok yönden etkilemiş ve katılım olgusu paradigmatik bir dönüşüme uğramıştır. Bilgi toplumu ile birlikte dijital şeffaflık kavramı da (Özkanlı & Turgut, 2025) bu durumu olumlu bir şekilde etkilemiştir.

Kurumsal ve politika önerileri: Bu noktada hem ulusal düzeyde kurumlara hem de yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir.

- Katılım altyapılarının güçlendirilmesi: Dijital katılımın etkin ve kapsayıcı olabilmesi için öncelikle teknik altyapının güçlendirilmesi gereklidir. Türkiye’de e-devlet uygulamaları oldukça yaygınlaşmış olsa da özellikle kırsal bölgelerde internet erişimi ve dijital okuryazarlık düzeyi hâlen sınırlıdır. Bu nedenle dijital katılımın altyapısal boyutu, yalnızca internet erişimini değil, aynı zamanda kullanıcı dostu arayüzlerin geliştirilmesini ve engelli bireyler için erişilebilirliğin artırılmasını da kapsamalıdır.
- Dijital yurttaşlık bilincinin artırılması: Dijitalleşmenin yönetimde gerçek anlamda bir dönüşüm yaratabilmesi, yalnızca teknik araçların varlığına değil, yurttaşların bu araçları bilinçli ve sorumlu bir şekilde kullanmalarına bağlıdır. Bu bağlamda, dijital yurttaşlık eğitimleri, sivil toplum örgütleri ile iş birlikleri ve medya okuryazarlığını artırmaya dönük programlar önemli bir ihtiyaçtır. Dijital yurttaşlık bilincinin

gelişmesi, sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde demokratik kültürün güçlenmesine de katkı sağlayacaktır.

- Şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmalarının kurumsallaştırılması: E-devlet ve dijital katılım araçlarının etkinliği, yalnızca vatandaşların görüş bildirmesiyle sınırlı kalmamalı; bu görüşlerin politika yapım süreçlerine nasıl yansıdığı da net olarak görülebilmelidir. Bu nedenle kamu kurumları, katılım süreçlerini düzenli raporlarla kamuoyuna açıklamalı, hangi önerilerin dikkate alındığını ve hangi gerekçelerle reddedildiğini şeffaf bir şekilde paylaşmalıdır.
- Veri güvenliği ve mahremiyetin korunması: Dijital katılımın meşruiyetini sürdürebilmesi için veri güvenliği konusunda güçlü yasal düzenlemelere ve denetim mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Vatandaşların kişisel bilgilerinin korunacağına dair güvence verilmesi hem dijital araçlara güveni artıracak hem de katılımın sürdürülebilirliğini sağlayacaktır.
- Kapsayıcılığın güçlendirilmesi: Özellikle dezavantajlı grupların (yaşlılar, düşük gelirli kesimler, kırsal bölgelerde yaşayanlar) dijital süreçlere entegrasyonunu sağlamak için pozitif ayrımcı politikalar geliştirilmeli, bu gruplara yönelik özel eğitim ve destek programları uygulanmalıdır.

Akademik katkılar ve gelecekteki araştırma alanları: Bu çalışma, kamu yönetimi literatüründe dijitalleşme, katılım ve yönetim ilişkisini birlikte ele alarak önemli bir katkı sunmaktadır. Özellikle dijital yurttaşlık kavramının yönetim çerçevesinde konumlandırılması, e-devletin sadece teknik bir dönüşüm değil, aynı zamanda demokratik süreçleri yeniden şekillendiren bir fenomen olduğuna dikkat çekmektedir. Gelecekteki araştırmalar açısından birkaç önemli alan öne çıkmaktadır:

- Karşılaştırmalı analizler: Türkiye'deki dijital katılım uygulamalarının diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak incelenmesi, güçlü ve zayıf yönlerin daha net ortaya konmasını sağlayacaktır.
- Mikro düzey araştırmalar: Bireylerin dijital katılım deneyimlerini, motivasyonlarını ve engellerini inceleyen saha araştırmaları, dijital yurttaşlığın sosyolojik boyutlarını daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır.
- Algı ve güven çalışmaları: Dijital platformlarda gerçekleşen katılımın, vatandaşların kamu kurumlarına duyduğu güven üzerindeki etkisi, gelecekteki çalışmalar için önemli bir inceleme alanıdır.

- Teknoloji-demokrasi ilişkisi: Yapay zekâ, büyük veri ve algoritmik yönetim gibi yeni teknolojilerin demokratik katılım üzerindeki etkileri, güncel ve dinamik bir araştırma gündemi oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, dijitalleşme ve e-devlet uygulamaları kamu yönetiminde yalnızca hizmet sunumunu kolaylaştıran teknik araçlar değil, aynı zamanda yönetim anlayışının yeniden inşa edilmesinde kritik rol oynayan mekanizmalardır. Katılımın dijitalleşmesi, şeffaflık ve hesap verebilirliği güçlendirme potansiyeli taşırken; eşitsizlikler, güvenlik sorunları ve temsiliyet krizleri gibi riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, dijital katılımın yönetim üzerindeki olumlu etkilerini artırmak ve olası risklerini minimize etmek için hem kurumsal hem de toplumsal düzeyde kapsamlı stratejilerin geliştirilmesi elzemdir. Bu çerçevede çalışma, kamu yönetiminde dijitalleşmenin yalnızca teknik bir dönüşüm değil, aynı zamanda demokratikleşme süreçlerinin niteliğini belirleyen temel bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Acar Erdur, D. (2020). İnsan Kaynakları Yöneticilerinin Gözünden Çeşitlilik, Kapsayıcılık ve Dışlayıcılık. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(1), 214-234.
- Akarcan, M. (2024). Dijital Medya Bağımlılığının Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 7(1), 47-54.
- Akça, G., & Başer, D. (2011). “KARANLIĞIN YOK OLUŞU” Gelişen teknolojinin Gizlilik ve Mahremiyet Üzerindeki Etkileri. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 19-42.
- Akça, K. (2024). Türkiye Büyük Millet Meclisine Dilekçe İle Başvurma Hakkı. *Yasama Dergisi*, 49, 51-88.
- Alkan, Ö., & Ünver, Ş. (2020). Türkiye’de E-Devlet Hizmetlerinin Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(4), 1431-1453.
- Arat, T., & Aslan, M. M. (2021). Sosyal Medyada Veri Güvenliği ve Kişisel Mahremiyet Sorunu. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 35, 387-401.
- Ay, S., & Kilic, T. (2023). Coğrafi Dijital Uçurum: Türkiye’de Dijital Dönüşümün Kentsel-Kırsal, Bölgesel ve Cinsiyet Eşitsizlikleri. *Cografya Dergisi*, 46, 111-122.
- Aytekin, Ç., & Sütcü, C. S. (2013). Sosyal Medya’da Demokrasi Algısı: “Demokrasinin Renkleri” Üzerine Fikir Madenciliği Araştırması. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 19, 28-44.
- Bekar, S., & Sağlam, M. (2023). Siber Âlem: Yeni Medya ve Dijital Yurttaşlık. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 2(2), 133-144.
- Boztepe, M. (2018). Yeni Kamu Yönetimi ve Geleneksel Kamu Personel Rejimi Üzerine Etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 191-210.
- Can, Y. (2022). Katılımcı Demokrasilerde Sivil Toplum Kuruluşları. *The Journal of Social Sciences*, 60, 317-324.
- Çatlı, M., & Keskin, S. (2021). İnsan Haklarının Değişime Açık Konusu: Dijital Vatandaşlık Kavramı Üzerine Bir İnceleme. *Ombudsman Akademik*, 7(14), 199-229.
- Çevikbaş, R. (2012). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı ve Türkiye Uygulamaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 9-32.
- Dede, A. (2024a). Dijital Vatandaşlığın Dokuz Boyutu ve E-Devlet Uygulamaları. *EKEV Akademi Dergisi*, 97, 15-27.
- Dede, A. (2024b). Dijital İletişim, Dijital Vatandaşlık, Dijital Yönetişim ve CİMER. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 355-365.

- Demirel, D. (2006). E-Devlet ve Dünya Örnekleri. *Sayıştay Dergisi*, 61, 83-118.
- Demirel, D. (2014). Doğrudan Hesap Verebilirlik Aracı Olarak Sosyal Hesap Verebilirlik: Nepal ve Türkiye Örnekleri Üzerinden Bir Değerlendirme. *Sayıştay Dergisi*, 92, 65-91.
- Dilaveroğlu A. (2020). Yönetişim İlkeleri ve Yerel Yönetimler Mevzuatına Yansımalar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 45-63.
- Doğanay, T. C. (2025). 28. Dönem 3. Yasama Yılı Konjonktür Analizi: Siyasal İttifaklar ve Temsil. *Uluslararası Sosyal Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 139-157.
- Durdu, Z. (2024). Dijital Demokrasi: Olanaklar ve Riskler. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 5(3), 504-530.
- Geyik, O., & Özbay, F. (2023). Katılımcı Bütçeleme Aracı Olarak Vatandaş Bütçesi ve Türkiye Uygulaması. *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 44-62.
- Görücü, V. (2021). Katılımı Etkileyen Faktörler ve Katılım Yolları. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(22), 155-202.
- Güler, T., & Şahnagil, S. (2017). Dijital Demokrasi ve Yönetişim İlişkisi Çerçevesinde E-Demokrasi/E-Devlet Uygulamaları. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 2(2), 16-29.
- Gündüz, M., & Artar, F. (2023). Bir Yönetime Katılım Aracı Olarak CİMER'in Toplumsal Anlamı: Amaç, Etkinlik, Güven. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 660-700.
- Güngör, S. (2014). E-Demokrasi: Umutlar ve Riskler. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 39, 68-89.
- Karaca, Y., & Yıldız Özsalmanlı, A. (2022). Kamu Yönetiminde Açık Veri Yönetimi ve Şeffaflık: ABD ve İngiltere Uygulamaları. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 121-140.
- Kayış, H. H. (2021). Dijital Eşitsizlikleri Yakından İncelemek: Dijital Uçurum Buzdağının Görünen Yüzü Müdür?. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, 15, 109-124.
- Kocaoğlu, M., & Fural, M. (2018). Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği. *Asia Minor Studies*, 6(AGP Sempozyum Özel Sayısı1), 150-165
- Kocaoğlu, M., & Yıldırımoglu, M. (2023). Farklı Ülke Deneyimleri Çerçevesinde Açık Verinin Yönetişim Kavramı Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 3(Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye'de Sosyal Bilimler Araştırmaları), 23-39.
- Maraş, G. (2011). Kamu Yönetimlerinde E-Devlet ve E-Demokrasi İlişkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37, 121-144.

- Mücevher, M.H. (2021). Bireysel Kariyer Planlamada Öz Tanıma Aracı Olarak SWOT Analizi: Z Kuşağı Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(31), 856-869.
- Nacak, O. (2014). Temsili Demokrasinin Sorun Alanları ve Çözüm Noktasında Yeni Bir Model: Katılımcı Demokrasi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 194-214.
- Okur Çakıcı, F., & Doğanay, T. C. (2022). Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma. *İmgelem*, 6(11), 605-630.
- Özçelik Baloglu, Ö. (2023). Teknolojik Bir Dönüşüm Olarak Dijitalleşme Kavramı ve Etkileri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 13(2), 1189-1210.
- Özer, M. A. (2017). Yönetişimden Dijital Yönetişime: Paradigma Değişiminin Teknolojik Boyutu. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(16), 457-479.
- Özkanlı, F. M., & Turgut, T. (2025). Örgütsel Şeffaflık. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 23(55), 201-228.
- Sakınç, S., & Bursalıoğlu, S. A. (2014). Bütçelemeye Demokratik Bir Değişim: Katılımcı Bütçeleme. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 4(1), 1-10.
- Sezgin, S., & Fırat, M. (2020). Covid-19 Pandemisinde Uzaktan Eğitime Geçiş ve Dijital Uçurum tehlikesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, 6(4), 37-54.
- Sezik, M., & Ağır, O. (2016). Türkiye’nin Kamu Yönetimini Değiştiren Faktörler: Batılılaşma ve Küreselleşme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 49, 225-240.
- Sobacı, M. Z. (2007). Yönetişim Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 195-208.
- Sözen, H. (2022). Dijital Çağda E-katılım Aktivitelerinin Siyasi Boyutlarına Genel Bir Bakış. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, 8(2), 151-170.
- Tekke, A., & Lale, A. (2021). Sosyal Medyada Etik, Bilgi Manipülasyonu ve Siber Güvenlik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 16(2), 44-62.
- Topcu, A. E. & Işık, A. (2019). Açık Devlet Verisi Süreçlerine Dair Bir Model Önerisi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 17, 833-843.
- Tunç, A., Belli, A., & Aydın, A. (2019). Yerelde Yönetişim Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Gazi Antep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 256-270.

- Utlı, E., & Er, A. (2021). Yerel Katılım Bağlamında Dijital Dönüşümden Dijital Yönetişime Belediyeler: Uygulamalar, İmkânlar ve Öneriler. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(41), 97-110.
- Uysal, Y., & Atmaca, Y. (2018). Türkiye'deki Merkezi ve Yerel Yönetim İlişkilerinin Yönetişim Modeli Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), 411-424.
- Yel, N. (2023). Dijital Demokrasinin Değerlendirilmesi: Demokrasinin Sorunlarına Bir Çare Mi Yoksa Bir Mit Mi?. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 13(3), 759-776.
- Yelkenci, Ö. F. (2023). Dijital Vatandaşlık Bağlamında Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkının Öğretim Programlarındaki Yeri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 333-349.
- Zengin, M. A. (2013). Bilgi İletişim Teknolojilerinin Demokrasi İçerisinde Kullanımı ve Dijital Demokrasiye Geçiş. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(4), 271-304.